

NYCKELPIGOR

Sjuprickig nyckelpiga.

Nyckelpigan lägger äggen i grupper.

Nyckelpiglarven äter en bladlus.

Nyckelpigor – inte bara den sjuprickiga

Den sjuprickiga nyckelpigan är den vanligaste av de cirka 60 arter av nyckelpigor som finns i Sverige.

Storleken, färgen och antalet prickar varierar, men de olika nyckelpigorna har alla samma form, en välvd ovansida och en platt undersida. Den vanligaste färgen är röd med svarta prickar, men både gula och svarta nyckelpigor förekommer. Namnet berättar ofta om antalet prickar, till exempel tvåprickig nyckelpiga och tjugotvåprickig nyckelpiga.

Den sjuprickiga nyckelpigan är 6–7 millimeter lång och därmed en av de större arterna. Du hittar den enklast på sommaren i gräsvegetation, men nyckelpigor finns i alla grödor där det också finns bladlöss.

Gula ägg i en grupp

Den sjuprickiga nyckelpigan övervintrar ofta tillsammans med andra individer i grupper. De söker skydd mot kyla och vind, till exempel under bark, i en spricka i husgrunden eller i håligheter i marken.

När vårsolen börjar värma kommer nyckelpigorna fram. Honorna lägger de gulfärgade äggen i en grupp, på blad eller andra växtdelar, där det finns bladlöss. En hona kan lägga flera sådana äggkolonier med vardera 10–30 ägg.

Efter en dryg vecka kläcks de svarta eller blågrå larverna. Nu har de mindre än två dygn på sig att hitta föda, annars dör de. Larverna äter framförallt bladlöss, men i nödfall äter de till och med sina egna syskon. Utvecklingen från ägg till fullbildad nyckelpiga tar 5–6 veckor.

En del arter av nyckelpigor kan ha flera generationer under ett år. Temperaturen spelar också roll för antalet generationer eftersom utvecklingen från ägg till vuxen går fortare ju varmare det är.

Nyckelpigorna har också fiender

De fullvuxna nyckelpigorna kan skrämman fiender genom att låtsas vara giftiga. De pressar då ut en illaluktande vätska i lederna och andra delar på kroppen, det kallas reflex-blödning.

Specialister på bladlöss

De flesta nyckelpigor är rovdjur och äter huvudsakligen bladlöss, men vissa kan även livnära sig på bladlöss, ullöss och spinnkvalster. Ett fåtal är vegetarianer, däribland den gula tjugotvåprickiga nyckelpigan. Den äter huvudsakligen mjöldagg, men dess betydelse som biologisk bekämpning är marginell.

Foto: Arnstein Staverløkk.

Harlekin-nyckelpigans utseende varierar.

Den sjuprickiga nyckelpigan är specialist på bladlöss och en vuxen kan äta upp till 40 bladlöss per dygn. Även mindre larver är duktiga jägare och kan äta 25 bladlöss per dygn. Om det är gott om bladlöss kan en nyckelpiga äta 2 500 löss under sin livstid.

Harlekinnyckelpigan – ett hot

Harlekin-nyckelpigan härstammar ursprungligen från Asien men har spridits över världen i samband med biologisk bekämpning. Första fyndet i Sverige rapporterades i Skåne 2007.

Färgen och antalet prickar på harlekin-nyckelpigan varierar. I Norge har man funnit exemplar med allt från 0–19 prickar. Färgen har varierat från ljus orange till röd.

Harlekin-nyckelpigan är aggressiv mot andra nyckelpigsarter och även mot andra bladlusätande insekter, särskilt när bladlössen tar slut. På senhösten samlas de i stora svärmar för att övervintra och då kan de också gå in i hus. Harlekin-nyckelpigan betraktas som en invasiv art, det vill säga den har anpassat sig för bra i sin nya miljö och konkurrerar därför ut andra, ofta inhemska, arter. Det finns en risk att den kan föröka sig och spridas även i Sverige.

DU KAN HJÄLPA NYCKELPIGORNA

Invänta bekämpningströskeln

Den viktigaste åtgärden för att gynna nyckelpigorna i jordbrukslandskapet är att undvika alltför tidiga bekämpningar mot skadedjur. Avvakta med bekämpning tills att bekämpningströskeln är uppnådd. Välj, om möjligt, det mest skonsamma preparatet som finns att tillgå.

Övervintringsplats

Erbjud nyckelpigorna en övervintringsplats nära odlingen. Träd och buskar längs åkerkanter och diken ger nyckelpigorna skydd. Du kan också anlägga en skalbaggsås:

- Lägg två plogtiltor mot varandra så att det bildas en upphöjd jordbank.
- Så tuvbildande gräs och högväxande örter.
- Putsa åsen 1–2 gånger första året.
- Lägg åsen mellan fält eller ute i fältet, helst längs långsidan.

Mat på våren

På våren, innan nyckelpigorna har tillgång på bladlöss, livnär den sig på pollen. Med tidigt blommande växter, till exempel säl, gynnar du nyckelpigorna:

- Låt sälgräd stå kvar vid åkerkanter och åkerholmar.
- Välj enstaka exemplar av sälgar och låta dem få växa sig riktigt stora.
- Hamla och underkvista sälarna för att minska beskuggningen på grödorna.
- Spara vide, pil, hassel och de barrträd som också producerar pollen tidigt på våren.

Genom att spara dessa träd gynnar du också pollinerande insekter som bin och humlor.

Sätt ut nyckelpigor

I andra länder används den tvåprickiga nyckelpigan för biologisk bekämpning av bladlöss i växthus. Vuxna nyckelpigor är rörliga och flyger gärna iväg, därför sätter man ibland ut larverna istället. För att bekämpa bladlöss biologiskt finns dock bättre alternativ, till exempel guldögonsländornas larver.

I Sverige är en liten brunsvart art av nyckelpiga, *Cryptolaemus montrouzieri*, tillåten att använda i växthus och inomhusmiljöer. Den används främst för att bekämpa ulllöss, men den äter även sköldlöss. Denna rovskalbagge har använts under lång tid och är inte aggressiv mot andra insekter som harlekin-nyckelpigan.

Läs mer i appen Nyttodjur för smarta telefoner och på jordbruksverket.se/nyttodjur.

Text: Anders Arvidsson, Jordbruksverket. Faktagranskning: Barbara Ekbohm, Sveriges lantbruksuniversitet.